

VRAAG 1: BESPREEK DE 'WET VAN DE DRIE STADIA'

Franse denker uit de 19de eeuw: Auguste Comte (=Vader van het positivisme). Wet van de drie stadia is een hypothese over de intellectuele evolutie van de mensheid. Deze drie stadia zouden evengoed in de ontwikkeling van het individu als in die van de soort onderscheiden kunnen worden en betrekking hebben op gelijk welk domein van denken en handelen. Voor het individu (ontogenese) is het evident dat er tot op zeker punt van een opgaande lijn kan worden gesproken: we beginnen allemaal bij een kinderlij, gevormd intellect en evolueren zo mogelijk naar een volwassen denkvorm. Comte wil nu ook in de evolutie van culturen zoiets onderkennen (fylogeneese): er zijn primitieve en gesofisticeerde culturen, en ook gesofisticeerde culturen hebben een primitief beginstadium gekend. Typisch is dat Comte de geschiedenis ziet als een grote opgaande lijn.

Theologische of mythische stadium:

= aanvangspositie van ons intellect. In het kinderlijke denken viert de verbeelding hoogtij. In dit stadium heeft de mens een voorkeur voor de meest onoplosbare vragen, zoals die naar de oorsprong van alles of naar de laatste verklaringsgronden van de verschijnselen. Hij vat deze verschijnselen echter op naar analogie met datgene wat hem het meest vertrouwd is: de mens zelf, zijn eigen handelen. Hij vat de gebeurtenissen in de wereld dan ook op als daden van bovennatuurlijke wezens. Alles is het resultaat van een doelgericht handelen, vandaar dat datgene dat niet aan onszelf toegeschreven kan worden, toegeschreven wordt aan andere handelende wezens die min of meer zijn zoals wij, maar groter dan wij: bovennatuurlijke wezens moeten er dus zijn en onzichtbaar. Binnen dit stadium onderscheidt Comte nog eens drie stadia.

- **Fetisjisme of animisme:** waarin aan alles wat ons omringt leven wordt toegedicht. Dit leven lijkt enigszins op het onze maar het gaat om krachten, grotere krachten en vaak ook anonieme krachten: ze leven maar zijn niet echt personen. Bv een berg, een bron, een boom: het zijn telkens krachtencentra, centra van een bezielde en betoverde wereld, belichamingen van het sacrale. Het toppunt bereikt deze vorm in de aanbidding van de hemellichamen. Volgens Comte is dit de case van het gevoel en het instinct dat alles onmiddellijk als levend ziet.
- **Polytheïsme:** het leven wordt nu aan de voorwerpen onttrokken; een steen of een hoop stenen (berg) is niet het heilige zelf, maar de plaats waar de echte godheden wonen of zich manifesteren. Die godheden zijn ook van een andere aard dan anonieme krachten. Het sacrale belichaamt zich nu in godheden, wezens met een persoonlijk karakter. Het gaat dus om wezens, machtiger dan wij maar ook ten prooi aan passies en andere drijfveren die ook het menselijk handelen kenmerken. De verbeelding, de fictie triomfeert: het theologische denken bloeit. Het ultieme is het fictieve en nog steeds het onzichtbare, maar de verbeelding van persoonlijke godheden maakt het haast tastbaar.
- **Monotheïsme:** een rem op de verbeelding. Het monotheïsme erkent slechts één godheid. De logica haalt het stilaan op de verbeelding: als er voor het zichtbare en natuurlijke verklaringen nodig zijn, die gevonden worden in het onzichtbare en bovennatuurlijke, dan is een enkel verklaringsprincipe te verkiezen boven

een chaotische veelheid. Het is een toename aan denken, al is het een verval vanuit het standpunt van het theologische zelf.

Metafysische of abstracte stadium:

De voornaamste functie is de overgang van het eerste naar het derde stadium voor te bereiden: deze denkwijze staat volgens Comte nog dicht bij het theologische stadium, maar de bovennatuurlijke wezens worden vervangen door abstracte 'entiteiten', essenties die met het verstand worden gevat. Hiermee bedoelt men de wezenlijke aard of natuur van de dingen, opgevat als oorzaak van hun verschijnen, verdwijnen, bewegen, veranderen. Wat iets is, is in de eerste plaats een vraag om deze essentie, de 'wat-heid' op het spoor te komen achter de oppervlakkige verschijningsvorm van het ding zelf. Deze essenties zijn volgens Comte in zekere zin niets anders dan verbleekte afkooksels van de ficties uit het eerste stadium. De rede breidt haar terrein aanzienlijk uit in dit stadium: het geloof in persoonlijke godheden wordt vervangen door een zoektocht naar oorzaken en principes van natuurlijke processen, en de antwoorden situeert men in beginsel ook binnen de natuurlijke wereld. Ze mist volkomen de zintuiglijke ervaring, die volgens Comte positivisme en empirisme toch de belangrijkste bron van informatie en kennis vormt. De waarneming is ondergeschikt aan het abstract redeneren. Het is het stadium van de subtiliteit. Daarmee bedoelt Comte dat er allerlei subtiele denkoefeningen worden gehouden, subtiele begripsonderscheiding ingevoerd door het loutere denken.

Positieve of wetenschappelijke stadium:

De rede vindt eindelijk haar ware bestemming. Het denken wordt volwassen en perkt zijn in spanningen in tot het terrein van de echte waarneming. De rede erkent voortaan als grondregel dat een bewering niet op een of andere manier precies herleid kan worden tot een uitspraak over feiten geen enkele reële betekenis kan hebben. De volwassenheid van ons intellect komt hierin dus tot uiting, dat men op elk domein zoekt naar feiten: en daarnaast naar een soort van hogere integratie van die feiten: naar wetten. Wetten zijn voor Comte niets anders dan constante relaties tussen waargenomen verschijnselen. Het derde stadium is dat van de waarneming en de positieve feiten. Volgens Comte is er geen tekort aan het denken in de metafysica, maar vooral aan empirische controle op dat denken.

Comte meent dat alles tot 1 wetenschap is terug te brengen (ook de filosofie, sociologie, exacte wetenschappen,...) Wij zitten nog in het metafysische, maar beseffen en streven wel naar het positieve of wetenschappelijke stadium. Comte zag dit als het ware aankomen. Vraag is of dit alles niet toevallig gebeurde en daar komen we dus op het niveau van het metafysische. Wetenschappers beseffen soms niet echt van waar ze komen. We moeten beseffen dat ons denken (zoektocht naar kennis) geleid wordt door datgene wat vooraf ging.

VRAAG 2: ZOWEL VOOR PLATO ALS VOOR ARISTOTELES IS ECHTE KENNIS INZICHT IN DE ESSENTIE VAN DE DINGEN. NOCHTANS VATTEN ZIJ DIT HEEL VERSCHILLEND OP. HOEZO?

Om tot de echte kennis te komen, kunnen we zeggen (grofweg) dat ze een andere methode gebruikten. Kort samengevat: PLATO is de man van de wiskunde en ARISTOTELES de man van de empirie (waarneming), reële wereld.

PLATO: geloofde dat de wiskunde van bv Eudocus en Euclides, samen met de kern van ideeën van Pythagoras, de crisis (voortgebracht door bv Zeno, die de wiskunde in twijfel trok) terug zouden rechte trekken en zelfs verder gaan. Ze zouden de echte kennis kunnen voortbrengen, om inzicht te krijgen in alles rondom de mens. Alles wat de empirie eigenlijk voortbrengt, maar niet steeds het 'ware' beeld voortbrengt (zie bv gebroken stok). Hij gebruikt de leer van de 4 kennisgraden:

- Kennis van horen zeggen: (overlevering, gerucht), mythe?
- Info van de zintuigen (min of meer betrouwbare opinie)
- Kennis door hypothesen: (overschrijden zintuigen) min of meer gefundeerde opinie, waarheid van axiomatische uitgangspunten is niet absoluut als evident ingezien.
- Kennis vanuit de ware idee: gezekerde en gefundeerde kennis, gerealiseerd in de zuivere wiskunde, ook in eigenlijke fit; kennis van de wezenheid: de essentie is wiskundige kennis, want het gaat over onveranderlijke essentie.

Vb fysica is samengesteld uit ervaringen en het praktisch deel van de wiskunde (tussen de 3de en 4de kengraad)

→ realisme van Plato: geloven in realiteit van de theorie ipv dagelijkse realiteit

ARISTOTELES: verklaarde het zo: als kennis van het object, kennis is van de essentie van het object, wil dat daarom zeggen, dat die essentie zelf een ideaal object op zichzelf is. We creëren een idee – object dat meer of even objectief is.

→ Hierin mogen we plato (volgens Ari) niet volgen. De essentie zit in onze wereld (niet in een 'andere' wereld = mythisch denken) en het is de verzameling van essentiële eigenschappen die het ding (naast accidentele eigenschappen) bezit. Essentiële eigenschappen is niets anders dan het eigen doel, de eigen finaliteit van dat ding behoort. Er is dus niets mysterieus aan.

Aristoteles is de man van de reële wereld (ook wetenschap) zoals biologisch denken, fysica als kwalitatieve wetenschap en de logica (formele dingen die eigenlijk wel verder van de wereld staan, waarbij het classificeren en het syllogisme gebruikt.

{logica is echter meer wiskunde dan Aristoteles dacht}

→ Doeloorzakelijkheid: een verklaring in het aangeven van een oorzaak (vb kunstenaar), materiële oorzaak, efficiënte oorzaak, formele oorzaak, doelloorzaak. De essentie bestaat uit eigenschappen die het normale functioneren van een wezen uitmaken.

VRAAG 3: WELKE IS DE ROL VAN DE ELEMENTENLEER IN DE GESCHIEDENIS VAN HET WESTERS DENKEN?

Elementenleer: enkele filosofen waaronder Thales, Pythagoras en Anaximenes brengen de verschillende theorieën van alles is water, lucht, vuur of aarde. Empedocles zal ze samenbrengen in de elementenleer. Vanuit deze 4 zal men alles kunnen verklaren (oer-GUT) => 4 kwaliteiten (warm, koud, vochtig, droog) later komt er ether bij rol in de geschiedenis van het westers denken: het is een leer die een beetje oscilleert tussen mythisch denken en moderne wetenschap). Waar liggen de gelijkenissen en de verschillen tegenover het mythische denken over de natuur?

- Het midden tussen zichtbare en onzichtbare, we kunnen langs de ene kant het tastbare, alledaagse zien, maar daar tegenover wordt het microfysische gesteld (atomen,...). Het is ontoetsbaar en daarom ook wel wat mythisch.
- Het werd en wordt bediscussieerd \Leftrightarrow mythe
- Elementenleer is halfweg mythos en logos blijven hangen: overmacht van de elementen tov GUT (Grand Unified Theory) principes zijn oorzaken niet zomaar oerkrachten
- Kwalitatieve vorm (warm, vochtig, droog) door de kwantiteiten vervangen met verschillen in grootte en geometrische vorm (atomen) basis gelegd door atomisten
- Niet echte natuurelementen maar elementen van verbeelding: deze blokkeren de geest tot verdere wetenschap.

Gaston Bachelard heeft aangetoond dat de vier elementen eerder beelden zijn die ons in hun macht houden en de weg tot de echte natuurkennis eerder blokkeren. Bachelard heeft vooral de hinderpalen voor het bereiken van echte fysische en chemische theorie van de warmte aangewezen in allerlei opvattingen over het vuur als een oersubstantie (=element).

VRAAG 4: LEG UIT: DE VROEGE WETENSCHAP EN FILOSOFIE KAN MEN BESCHRIJVEN ALS EEN STRIJD TUSSEN MYTHOS EN LOGOS.

Strijd tussen mythos en logos: filosofie en wetenschap is eigenlijk ontstaan uit het feit dat alles voorwerp is van vragen. Men is verwonderd over allerlei zaken. Als men hierop antwoord of verklaring geeft doet men aan wetenschap en valt de verwondering voor een deel weg. Het overige deel brengt de filosofie tot gevolg of toch het 'naïeve' kijken door de filosofie. De verwondering om verschijnselen zat ongetwijfeld in de mythe, maar deze houdt zich ook bezig met de oorsprong van dingen.

De logos daarentegen vraagt om de verwondering om te zetten in theorie.

- Mythos = oorsprong in mythisch verhaal \Rightarrow kosmogonie: neemt bevreemding niet weg
- Logos = verklaring bevredigt de verwondering \Rightarrow kosmologie (abstracte principes): oorsprong aangegeven in theorie.
 - \Rightarrow kosmogonie \Rightarrow kosmologie: ontmythologisering (omtovering)
 - \Rightarrow logos wint de strijd
- Eigenlijk komt de logos uit de mythos (omdat die geen verklaring geeft)

Besluit:

Verwondering stamt reeds uit de mythische levensvorm en gaat binnen de filosofie een speciale rol spelen:

1. Ze is binnen de mythos zuiverder, ontdaan van praktische bekommernissen
2. Ze is binnen de logos eerder een aanleiding tot theoretische curiositeit die de verwondering vergeet eens de antwoorden in zicht komen. De overgang van kosmogonie naar kosmologie is een ontmythologisering van de wereld.

VRAAG 5: WELKE IS DE ROL VAN PYTHAGORAS IN ONZE COGNITIEVE GESCHIEDENIS?

In zijn tijd was hij de tegenhanger als het ware van elementenleer (waarneming). Hij zal immers de wiskunde introduceren als sleutel om de deur van de verborgen kennis te openen. Het wiskunde inzicht bevatte immers manieren om patronen te ontdekken in de natuur, de wereld. Heel de moderne wetenschap is eigenlijk gebouwd op dit wiskundig inzicht, dus mogen we Pythagoras en diegenen die hem beschouwen. Samen met de natuurfilosofen natuurlijk.

Opkomst van de wiskundige opvatting in de wetenschap;

2 aspecten:

- Wat de wiskunde zelf betreft
- Wat de toepassing van de wiskunde op de kennis van de natuur betreft

1. Wat de wiskunde zelf betreft:

Eerste synthese tussen rekenkunde (getal) en meetkunde (ruimte)

Wiskundige kennis = bewijzende kennis

Fundamenteelste in wiskunde (mathesis) van Pythagoras is het getal (rekenkunde): alles is getal: sleutel tot wetmatigheid = soort geheimtaal om de natuur te kunnen lezen, getallenmystiek herinnert nog aan het mythisch religieus denken.

2. wat de toepassing op de kennis van de natuur betreft

Mystiek: wetenschapsgebieden die met behulp van getallen doorgrond konden worden hadden net als de getallen iets hemels.

Dubbelheid door mystiek van het getal \Leftrightarrow wetenschappelijk inzicht

Ook rekenkundige regelmatigheden in muzikaleer en astronomie, later ook in statica, hydrostatica en geometrische optica.

VRAAG 6: WAT VERSTAAT MEN ONDER EEN EMPIRISCHE KENNISOPVATTING

Is de tendens binnen de wetenschap waar men ervan uitgaat dat de zintuiglijke ervaring (eventueel aangevuld of versterkt door instrumenten en experimenten) de basis is voor de abstracte ideeën.)

=> Zelfcorrectie van de Common sense

Moeten we de kennis opvatten als bewijs voor de empirie

=> we moeten er ons bij neerleggen als de werkelijkheid het beveelt

Om empirie toe te passen moet je eerst alle theorieën onder de knie hebben. Kennis waarbij we naïeve, vooropgezette of traditionele ideeën laten varen en vervangen door strikt empirische toetsbare voorstellingen

=> Waarneming, voortbouwen op de common sense.

Deze opvatting, althans het aspect dat de ervaring de basis moet vormen voor kennis; "Dat is immers de ontegensprekelijke waarheid", sluit aan bij de idee van de Wiener Kreiss . Zij waren van mening dat theorieën slechts zin hadden als ze bevestigd werden door de realiteit. Er zal dan uiteindelijk een hypothese uit volgen, gebaseerd op de inductie uit een groot aantal waarnemingen.

VRAAG 7: WAT VERSTAAT MEN ONDER EEN RATIONALISTISCHE KENNISOPVATTING?

Is afgeleid van de mathematische traditie. Men zegt hier dat de waarneming geen goede gids vormt om tot kennis te komen. Men moet voorbij en achter de waarneming gaan zoeken, wil men de 'waarheid' kennen achter alle zaken die slechts schijn zijn (allegorie van de grot)

=> Reële wereld van objectieve, mathematisch te bevatten structuren. Het gaat verder dan de common sense. Je moet de wereld, de aarde, de mens vanuit een hoger abstracter standpunt bekijken. Niet zo 'kleinschalig' denken. Tegengestelde ideeën (contra – intuïties) vormen de wetenschap (zie Copernicus en Kepler)

=> Correctie op de common sense

De rationalistische kijk is langzaam gegroeid en is eigenlijk een breuk met de leefwereld. Ook Hawking speelt nog met het rationalisme en de empirie, alhoewel vooral rationalisme (een computerspel van aliens)

VRAAG 8: WELKE ROL HEEFT DE ARABISCHE CULTUUR VOOR ONZE KENNISTRADITIE GESPEELD?

Aristoteles was een vast begrip binnen de Arabische filosofie en dat had natuurlijk ook zijn gevolgen op de wetenschap. In Europa was Aristoteles' leer zo goed als verdwenen (brand van de bibliotheek van Alexandrië). Toen de Arabieren Zuid-Europa veroverden, brachten ze ook Aristoteles terug mee. De Arabieren hadden ook een verder ontwikkelde wetenschap dan de Europeanen (Christelijken). Ze kenden naast de optica, geometrie, statica, astronomie, ook nog biomedische vakken, anatomie, biologie, fysica en geneeskunde (Aristoteles). Dit waren niet –wiskundige disciplines. Het waren disciplines die kwamen van de Grieken en die middels de empirische denkwijze verder waren uitgebouwd. Het westen wou niet achterop hinken en begon terug Aristotelische elementen in de wetenschap te betrekken. Ook de filosofie en theologie waren terug doortrokken van Aristoteles. Men zag het als een essentiële aanvulling op Plato. Het is dus dankzij de Arabische cultuur (ook van imperialisme) dat we terug de beide takken konden zien en beoefenen en waaruit de verdere moderne wetenschap is ontsproten.

Maar ook de wiskunde zelf, de getallenleer of algebra kent zijn wortels in de Arabische wereld, nl in Babylonië. Het Platonisme gebruikt de stelling "alles is getal als fundament" en de Babylonische algebra was dus onontbeerlijk. Later in het rationalisme zal Descartes een algebraïsche meetkunde uitwerken, een alliantie tussen analyse en getallenleer.

VRAAG 9: WELKE ROL HEEFT HET CHRISTENDOM VOOR ONZE KENNISTRADITIE?

Het christendom ziet in de rede geen tegenstander maar een bondgenoot en dat is zeer vernieuwend voor een religie. Vanuit de Griekse cultuur zou men verwachten dat de religie ons terug naar het mythische stadium zou brengen. Het is ook een noodzaak om de rede te gebruiken; Hoe kon dit anders een wereldgodsdienst worden. Men gebruikt de rede dus om valabele verklaringen te vinden voor het Christelijke gedachtengoed.

Het christendom zal als eerste het Griekse gedachtengoed (hier het platonisme) terug opnemen en verder uitwerken. Ze zochten nl een filosofie die aanleunde bij hun ideeën (heel even met soïcijnen). Men ging de platoonse ideeën halen bij de Neoplatoonse school (Plotinus en

Proclus) en kerkvader Augustinus verwerkte ze in zijn christelijk neplatoons gedachtegoed. Het christendom is in die tijd ook een van de belangrijkste beoefenaars van de wetenschap en zal er ook voor zorgen dat de aristotelische ideeën naast de platoonse ideeën komen te staan. Ook Thomas van Aquino speelde een rol door filosofie, wetenschap en de schriftelijke boodschap te vermengen.

=> verhouding geloof en rationeel denken. Thomas stelde dat geloof en rationeel denken elkaar nooit kunnen tegenspreken maar veeleer aanvullen. God heeft de natuurlijke wereld zo geschapen dat hij met de natuurlijke rede toegankelijk is. Scholastieken streven naar een totaal christelijke cultuur met rationele theologie. Theologie als belangrijkste wetenschap in de ME wordt in de moderniteit vervangen door de mens en natuurwetenschappen.

VRAAG 10: ZIJN ER BIJ PLATO NOG MYTHISCH – RELIGIEUZE ELEMENTEN AANWEZIG?

Aristoteles bracht de mythisch – religieuze elementen in Plato's leer aan het licht. Plato zei nl dat de kern van alle dingen in een tweede wereld ligt. Het zou een echte, voor ons niet zichtbare wereld zijn. Die overgang van schijnwereld naar echte wereld (zie allegorie van de grot) is mythisch- religieus op te vatten.* Het mythisch denken in Plato's filosofie van de logos.

Religie: we moeten tot een ware wereld opstijgen. De wiskunde is ahw een instrument om de ware wereld te snappen. De Demiurg en zijn schepping van de wereld, de ziel die voor het lichaam bestaat in het ideeënrijk en daar later ook naar terug wil => kerker van het lichaam.

* De heilsleer van de ratio heeft een dubbel karakter: ethisch goede is iets anders dan het wetenschappelijke kenbare, en zelfs iets hogers: goede is anderzijds in het verlengde van de kennis gedacht als weg daar naartoe. Zie Plato en Socrates: het goed kennen is het goede doen, volgens ons klopt dat niet.

VRAAG 11: IS ER IN HET ARISTOTELISME NOG IETS DAT AAN EEN MYTHISCH – RELIGIEUZE DENKVORM HERINNERT?

Aristoteles wil realist zijn en in overeenstemming blijven met de common sense (= gezond verstand). Dit is een empirische gerichtheid. De gewone man verstaat dit en gaat ook classificeren bij wat hij ziet en schrijft bedoelingen (doeloorzaak) toe aan mensen. Hij heeft hierbij de neiging ook soortgelijke bedoelingen toe te schrijven aan andere wezens bv aan dieren, aan computer. We gebruiken in dit geval antropomorfe categorieën Vraag si waar de grens ligt. Is het juist dat dieren bv verlangens hebben of is dit een projectie van ons? Is de toeschrijving van doelen (we kennen aan dingen buiten ons menselijke kenmerken toe) niet opnieuw een rest van mythisch denken, nu onder de gedaante van dat antropomorfisme, weliswaar gebaseerd op een natuurlijke interpretatie van waarnemingen en zodoende binnengebracht in een metafysica met een vaste plaats voor essenties en doeloorzaken.

OPM: Voor Aristoteles kent de natuur haar eigenlijk doeleinde. Vraag: moet de mens natuur volgen of heeft hij het recht of de plicht daarin in te grijpen en zo nodig verbeteren? In de moraal heeft redenering in termen van natuurlijke doeleinden het langs volgehouden.

VRAAG 12: WAAROM EN IN WELKE ZIN(EN) KAN JE DE DRIE INTERESSES ‘SYMBOLISCH’ NOEMEN?

De drie interesses zijn symbolisch te noemen omwille van twee redenen:

1. Ze veronderstellen het gebruik van menselijke taal, een symbolisch systeem. Ze ontwikkelen zich ook vooral via gesproken en geschreven taal. Alle drie de interesses voldoen aan deze voorwaarde.
2. Ze gebruiken symbolen op een meer strikte manier. De symbolen zijn nooit neutraal. Ze geven dus in zekere mate een uniciteit. Maar op dit punt is er wel een verschil tussen de drie interesses. Het belang van de symbolen verschilt toch wel duidelijk;

Bij de zingevinginteresse is het belang van symbolen veel belangrijker dan bij de technische interesse. Bij die laatste is taal gewoon een middel om je ideeën kenbaar te maken. Bij de pure kennisinteresse zijn we geïnteresseerd in kennis. De exactheid van een stelling en de specifieke symbolen die erin gebruikt worden zijn dus belangrijk om deze stelling exact te kunnen formuleren; Toch is het gebruik van net die specifieke symbolen niet onontbeerlijk. We kunnen de inhoud van een bepaalde stelling toch nog vrij goed benaderen met andere symbolen

Bvb. dx/dt (1) is ongeveer het zelfde als $\Delta x / \Delta t$ (2) ; het verschil zit in de grootte van de Δ en de differentiaal. Je kan een betere benadering geven door de limiet te nemen voor Δx , waarbij Δt naar nul evolueert. (1) en (2) zijn dus niet identiek maar wel bijna.

In de zingevinginteresse is zo’n benadering onmogelijk. In poëzie bijvoorbeeld wordt er vaak een zeer apart gevoel opgeroepen door een bepaalde woordkeuze.

VRAAG 13: WAT ZEGT ONS HET EXPERIMENT VAN DE ERVARINGSMACHINE OP HET PUNT VAN DE ERVARING VAN HET ‘ECHTE’?

Robert Nozick legde ons een gedachte-experiment voor: nl de ervaringsmachine. Indien we aan mensen zouden vragen om aan het experiment deel te nemen zullen weinig mensen er effectief in stappen. Tenzij voor even, uit nieuwsgierigheid. Er moet dus iets in (de ‘realiteit’, het ‘echte object’ liggen, dat ons aantrekt en anders aantrekt dan onze voorstellingen ervan, en dat dus ook allicht niet met objectieve kenbaarheid van het object heeft te maken. Sterker uitgedrukt: we zien de ervaring, geproduceerd door en geprogrammeerd in de ervaringsmachine in termen van zelfbedrog: wij bedriegen onszelf wanneer we menen ervaringen te hebben via de machine.

Kennelijk willen we meer dan alleen subjectief – positieve ervaringen. We willen het echte. Onze ervaringen moeten ervaringen zijn van het echte. Het object is ‘transcendent’, dat wil zeggen, het transcendeert de wensen en bewuste belevingen die we ervan kunnen hebben. En het moet transcendent zijn op nog een andere manier dan alleen als extern object van kennis. Het moet de echte ander zijn die we als partner krijgen omdat die ons zelf ook wil, niet een

gedroomd iemand die sowieso onze verlangens zal beantwoorden. Blijft de vraag: wat is dat 'echte'? Als er geen middel is om het echte van de perfecte imitatie (onze droom, de kopie) te onderscheiden, wat is er dan zo van belang in het echte en in onze fascinatie voor het echte? Kennelijk is het geen bevrediging van een behoefte die op het spel staat, want per definitie is dat een ervaring en die kan door de ervaringsmachine worden gelenigd. Kennelijk gaat het om iets wat onze instrumentele gerichtheid op een bereikbaar doel overstijgt onze nutsfuncties overstijgt: er is geen aparte nuttigheid die het reële zou dienen boven datgene e kunnen ervaren.

Welnu, men zou het zo kunnen interpreteren: we zijn van nature geïnteresseerd ook in iets dat ons overstijgt in de zin dat het ongrijpbaar is vanuit onze subjectieve bewustzijnstoestanden: het reële echt beantwoordt aan onze voorstellingen, de reële ander en het reële object. We willen niet alleen dat het object beantwoordt aan onze voorstellingen ervan, maar vooral ook dat onze voorstellingen aan iets buiten ons beantwoorden, iets 'transcendents': en alleen dan kan onze 'eis' dat de zaken zinvol zijn vervuld worden. Maar dan zonder enige garantie dat die vervulling er ook komt, en dat ze standhoudt: typisch voor zo'n transcendente ander of transcendent object is, dat onze voorstellingen wel eens kunnen ontcrachten of ontgoochelen. De echte Sixtijnse kapel zag er anders uit dan in de boeken... Kennelijk is onze interesse in het echte een interesse in iets dat niet op voorhand onze wensen zal vervullen, iets dat neen kan zeggen. Het object behoudt een onafhankelijkheid ten aanzien van onze wensen en ervaringen en daarom juist kan het ons fascineren. Het andere, de ander trekt aan juist in de mate dat het/hij/zij zich onttrekt... We zijn gefascineerd door het object van ons esthetisch of andersoortig verlangen voor zover het zich onttrekt aan ons verlangen.

Maar was zou er in het geval overblijven van onze hele constructie over interesse in het echte, waarbij we tot het besluit kwamen dat het andere en de ander ons interesseren in de mate dat ze niet manipuleerbaar zijn? En om er nog maar eens op gericht zijn op het reële, in dien er bij onderstelling geen waarneembaar verschil overblijft tussen reële en zijn virtuele nabootsing? Als we geen verschil constateren weten we allicht ook niet wat ons nu precies intrigeert in de fetisj van het echte. Is dat 'echte', dat 'reële' waar we het hart vol van hebben misschien maar een symbool, een magisch woord?

VRAAG 14: WELK VERSCHIL ZIE JE TUSSEN SIGNAAL EN SYMBOOL?

Signaal: de gebruiker uit het signaal/teken in de gepaste situatie (in aanwezigheid van het object) om dat object op een onmiddellijke wijze te beduiden. (t) tekens hebben een gebruiker (S) en een object (O)

S

t

O

Wij reageren reflexmatig, zonder erbij na te denken op een signaal.

Symbool: heeft een complexere, viervoudige structuur: wij symboolgebruikers (S) drukken iets uit, articuleren een betekenis over een gedenoteerd object (d) via een connotatie (c).

S

s

d

c

*denotatie = aanduiding, betekenis

* connotatie = gevoelswaarde

Dat houdt in dat wij in het symboolgebruik steeds de omweg over een mentale conceptie (= bevassing, vinding, ontvangenis) moeten onderstellen om tot het gedenoteerde object te komen. Wat de connotatie wordt genoemd is resultaat van die act van concipiëren, het concept waarin die act uitmondt. Denotatie is het object daarbuiten, dat wordt benoemd, aangeduid; connotatie is wat erover wordt gezegd. (denotatie is de ‘omvang’ van het gezegde, de referent; connotatie de ‘inhoud’)

VRAAG 15: BESPREEK HET VERIFICATIEPRINCIPE

*verifiëren = juistheid onderzoeken

Het is de beroemdste stelling van de logisch-positivisten. Het bestaat uit twee dingen.

1. Vooreerst stelt het dat alleen verifieerbare uitspraken kennis kunnen zijn. Het is dan ook het basiskenmerk van empirische wetenschap uit verifieerbare uitspraken te bestaan. Kennis is dus wetenschap. Dwz dat bv het alledaagse denken en spreken geen kennis is. De methode van de wetenschap is de verificatie. Alleen verifieerbare uitspraken verdienen waar genoemd te worden.
2. In de tweede plaats gaat het verificatieprincipe nog een stap verder: het stelt ook dat alleen verifieerbare uitspraken betekenis hebben. Alle onverifieerbare uitspraken zijn betekenisloos. Dit betekent dat alle uitspraken van de gewone taal, en van de filosofie, ... zinloos zijn. Niet dat ze daarom geëlimineerd moeten worden, maar ze zijn alleen uitingen van subjectieve emotie, of ideologie. Het grote probleem voor de logisch-positivisten, en dus voor de meest verbeide variant van de hedendaagse Verlichtingsfilosofie, is dat hun criterium in feite reusachtige delen van de empirische wetenschap zelf zou elimineren. Want de wetenschap zit vol met zuivere theorie en dus empirisch onbeslisbare (onverifieerbare) uitspraken.

VRAAG 16: WAT BETEKENT “TWIST THE LION BY ITS TAIL” (IN DE CONTEXT VAN DE THEORIE VAN DE INTERESSES)”

= het actief uitlokken van fenomenen, het experimenteren met de materie volgens Francis Bacon zal het onmogelijk zijn de geheimen van de natuur te weten te komen zonder het experiment. Het ontstaan van de moderne wetenschap ligt zeker hierin dat zij een eind stelde aan een puur theoretische opvatting van wetenschap.

VRAAG 17: WAT IS ANTIREALISME?

Antirealisme (=constructivisme): (van vandaag) men kan wel degelijk objectieve kennis halen uit de realiteit zolang men het bij waarneembare dingen houdt, van zodra die grenzen van ervarbaarheid overschreden worden kan men niet langer van objectieve kennis spreken.

Definitie uit de filosofie: realisme is een houding die stelt dat er niet alleen een realiteit is die los is van ons, maar ook dat we die onafhankelijke realiteit toch minstens partieel kunnen kennen zoals ze is.

Toegepast op de wetenschap wil dit zeggen dat door de denker de wetenschap bijzonder succesvol is, dit kan alleen door aan te nemen dat zij de wereld afbeeldt zoals ze is. Maw alleen de aanname van een onafhankelijke en kenbare realiteit laat ons toe het succes en de objectiviteit te verstaan.

Een realist zegt dat wat we ervaren de realiteit is en wat we niet – ervaren wel gekend kan worden en als realiteit ervaren kan worden.

Voorbeelden:

- Als belangrijkste voorbeeld hebben we Kant die anti-realist is omdat hij zegt dat wanneer men over iets gaat spreken niet langer het ding(object) is zoals het is, maar zoals wij het beschrijven en dus niet overeenstemt met de realiteit.
- Aristoteles – realisme kan vandaag niet meer realisme genoemd worden, maar anti-realisme. Hij wou de realiteit kennen zoals hij is en de realisten van nu de niet ervaren realiteit willen kennen.

VRAAG 18: IN WELKE ZIN IS HET OBJECTIEVE TEGELIJK OOK SUBJECTIEF BIJ KANT?

Uitgangsvraag van Kant: Wat is objectieve kennis? Niets anders dan kennis die in onszelf, het kennend subject is begrond. De objectiviteit van de kennis is dus de manier waarop ze in het subjectieve besloten zit. Dit is paradoxaal, maar niet contradictorisch: Kant bedoelt ermee dat de echte objectiviteit niet kan bestaan in een naakte overeenkomst met de feiten buiten ons, maar alleen kan bestaan in het wetmatig verwerkt-zijn van de indrukken door onze geest. De eigenschappen die hij van objectieve kennis verwacht zijn daarbij wel degelijk aanwezig: ze is voor iedereen geldig (universeel), want ieder (normaal) kennend subject is op dezelfde manier ‘gebouwd’ en ze is noodzakelijk, want een kennend subject kan niet anders dan zó denken (bv causaal)

VRAAG 19: WAT IS HET MANIFESTE BEELD

Sellars' behandeling van de kwestie is vooral bekend geworden door het terminologisch kader dat hij naar aanleiding ervan lanceerde. Hij heeft het over twee beelden van de realiteit (en van de mens): het wetenschappelijke beeld ('the scientific image') en het manifeste beeld ('the manifest image') het manifeste beeld is het beeld van de dingen dat we in de gewone

Lebenswelt hanteren: dingen met ‘echte’ geuren, smaken, kleuren, mensen met echte intenties,...

Wetenschappelijk en manifest beeld staan diametraal tegenover elkaar volgens Sellars.

VRAAG 20: WELKE KRITIEKEN HAD HET NIEUWE EMPIRISME OP HET OUDE?

We noemen het realisme van Aristoteles en de scholastieken een ervaringsrealisme of empirische realisme. Maar dit realisme is van alle kanten ingedijkt. En dit is dan ook de kritiek van het nieuwe empirisme:

- Verbonden met een metafysica (van essenties en doelloorzaken, er is een doelgerichtheid in de hele natuur). Dit is een scherp contrast met begrip van ervaring van moderne empiristen, die metafysica laten vallen.
- Afgeschermd van het experiment (dus is dit empirisme geen experimenteel empirisme). Experimenteren is in de aristotelische fysica een soort bedrog, men probeert de natuur in de val te lokken. Het experiment hoort niet thuis in de theoretische kennis, maar hooguit in de praktische kunde (de mechanica); Terug hier een scherp contrast met de moderne wetenschap, die niet passief toekijkt maar leert van de slimmere ervaring via de rationele constructie van het experiment.
- Beperkt tot wat formuleerbaar is in gewone, niet-geformaliseerde taal (enige formalisering is het syllogisme).

Voor alle radicaal empiristen komt het erop neer de common sense te zuiveren van alle vooroordelen door alle theoretische ideeën te vervangen door empirische controle: vertrek van een tabula rasa en bouw op door wat je passief registreert en wat je vindt aan meetresultaten nadat je het actief hebt uitgelokt. De voornaamste reden van hun succes ligt echter hierin dat de experimentele werkwijze veel meer was dan alleen versterking en verfijning van de waarneming. Bacon en zijn geestesgenoten willen er, bewust of onbewust, op wijzen dat het experiment een vorm van handelen is. D.w.z. dat de cognitieve interesse sterk betrokken is op wat wij de manipulatieve of controlerende interesse noemen. Daarbij moeten gewezen worden dat deze radicale experimentatoren nauw verbonden waren met de traditie van de magie. Deze hielden zich bezig met moeilijke domeinen waar de normale-mathematische zowel als common sense- methodes op afschampten. In ieder geval is de verdienste van de radicale empiristen dat ze een eind stelden aan een puur theoretische opvatting van wetenschap. Ze stelden het experimenteren met de materie in een gunstig daglicht. Dit heeft zijn implicaties tot op vandaag. Zie Ian Hacking, hedendaags wetenschapsfilosoof, Representing en intervening, theorieën opstellen en tussenkomen.

VRAAG 21 WAT ZEGGEN GESTALT – AFBEELDINGEN OVER DE VERHOUDING TUSSEN THEORIE EN WAARNEMING?

Gestalt-afbeeldingen zijn tekeningen waarin men dubbelfiguren kan zien (vb een jonge vrouw en een heks). Wanneer men de ene ziet is het moeilijk de andere te ontdekken.

Waarneming veronderstelt altijd interpretatie en dat interpreteren gebeurt altijd vanuit een theorie, want iets uit het totaal onbekende waarnemen (radicaal empirisme) zou even chaotisch en onmogelijk zijn als de eerste blok van een blonde op de wereld nadat hij zijn gezichtsvermogen heeft teruggekregen. Als we geen theorie hebben die ons vertelt wat we

kunnen verwachten waar te nemen, zullen we niet veel kunnen aanvangen met onze waarneming => platonisme.

VRAAG 22: VERKLAAR: IN HET ‘BEPERKT PLATONISME’ KRIJG JE EEN NIEUWE OPVATTING VAN DE DEDUCTIEVE METHODE DIE TEGEN EEN OUDERE OPVATTING REAGEERT

De beperkt platonisten stellen dat e ware deductie niets te maken heeft met logische (syllogie = onderschikken en classificeren van de logica) deductie maar alles met wiskundige bewijsvoering, Bij wiskundig redeneren geen hiërarchische classificatie, maar aaneenschakeling van nieuwe intuïtieve evidenties

- ⇒ gevolg van getallen en figuren die deze intuïtie in taal kunnen omzetten => wiskundige taal
- ⇒ en de zuivere wiskunde komt eindelijk tot stand door de algebra. Men gaat dus terug naar Plato en beperkt zich tot het mathematische gedeelte en reageert op Aristoteles door te zeggen dat er geen belangrijker iets is, maar alleen een aaneenschakeling van intuïties (Descartes, Copernicus, Kepler, Galilei)

VRAAG 23: VERKLAAR: VANAF DE LATE ME WORDT DE ALLIANTIE TUSSEN DE KENNISINTERESSE EN EEN ANDERE INTERESSE STAP VOOR STAP VERVANGEN DOOR EEN NIEUWE ALLIANTIE TUSSEN KENNISINTERESSE EN EEN DERDE INTERESSE.

De late ME worden overheerst door eerst Aristoteles en dan de 2 groepen van tegenstanders waarin vooral het radicaal empirisme een rol speelt in de overgang van interesses. Die overgang is die van de zingevinginteresse naar de controlerende interesse. Bij Aristoteles verstoort het experiment de normale gang van zaken en dus ook de doelgerichtheid. Bij het radicaal empirisme werd hier afstand van gedaan en werden experimenten als basis beschouwd. De zingeving verloor hier haar betekenis en werd vervangen door de controlerende/manipulatieve interesse, technische beheersing van de wereld. Bacon zei “kennis is macht” => kennis is misschien wel afgeleid van de controlerende interesse.

VRAAG 24: HOE ZIET SELLARS DE VERHOUDING TUSSEN HET MANIFESTE EN HET WETENSCHAPPELIJKE BEELD?

Sellars: zelfde probleem (ik denk dat ze hier verwijzen naar Comte) met zijn pink ice cube. Hij heeft het over 2 beelden van de realiteit (in de mens): het wetenschappelijke beeld en het manifeste beeld (sluit aan bij de Lebenswelt of leefwereld van de mens). Beide beelden staan volgens hem diametraal tegenover elkaar en men kan maar kiezen voor een van beide (pro – manifest of pro-wetenschappelijk): de scientistische of het fenomenologische (zoals het lichaam ons voorstelt)

- Veel argumenten pleiten voor een vorm van realisme (we willen weten hoe het echt zit)
- Daarbij maken beide een totaalclaim en daarom kan men niet tevreden zijn met een beetje van dit of van dat (zie bij het meest complexe verschijnsel: het menselijk

bewustzijn: in alle gebieden met minder complexiteit heeft het manifeste beeld de duimen al moeten leggen. Waarom dan hier niet?

2 bedenkingen hierbij:

- Het realisme in de discussie doet Sellars besluiten tot 2 oplossingen maar er is nog een 3de: het pragmatische dat ervoor kiest in elke context voor die context te kiezen die het geloofwaardigste beeld aanhangt. Toch blijven we zitten met de ongeklaarde vraag naar e verhouding tussen verschillende types van ervaring.
- De rol van de totaalclaims klopt niet omdat niet eenzelfde soort van totaliteit wordt beoogd. De manifeste attitude maakt geen deel uit van een cognitief project in de zin waarin dit voor de wetenschappelijke attitude geldt. Het is dus te zien of men vraagt naar een cognitieve prioriteit of vraagt men naar een prioriteit in de zin van andere soorten van betekenis en belangrijkheid. Dan blijft er alle ruimte om het manifeste beeld even belangrijk te vinden.
- Zie ook leatuurfragment

VRAAG 25: WAT IS MYTHISCH DENKEN

Mythisch denken is niet mythologisch denken. Het komt voor in primitieve culturen (in volle ernst). De wereld in het mythisch denken wordt beheerst door iets dat buiten de mens ligt. Hij verstaat hier niet, maar ondergaat het wel => **SACRALE** (ontzetting) ⇔ profane (werelds)

Alleen via de mythe en het mythisch denken kan de mens toegang krijgen tot het sacrale. In het mythisch denken zoekt hij naar de oorsprong, de oorzaken van de wereld rondom hem en verwoordt ze in verhalen met goden (bovennatuurlijke wezens) die eigenschappen van de mens vertonen! Daarnaast gebeurt dit alles in een primordiale tijd, die als voorbeeld van de gewone tijd kan genomen worden, maar wel met 'sterke' gebeurtenissen. Mythe kan dus beschouwd worden als een poging tot inzicht, met een voorbeeldfunctie: zingeving, maar ook voor –cognitief. Mythisch denken was een voorstadium om tot wetenschappelijke kennis te komen. Mythe is primitief kennisproject.

VRAAG 26: WELKE GELIJKENIS EN WELK VERSCHIL ZIE JE TUSSEN CARNAP EN POPPER OP HET VLAK VAN DEMARCATIE TUSSEN WETENSCHAP EN NIET-WETENSCHAP?

Zowel Carnap als Popper willen een filosofie zoeken die stelt dat onze cognitieve interesse, de belangrijkste intrinsieke interesse is. Beiden zoeken daarom naar een criterium om wetenschap van niet-wetenschap te onderscheiden.

Carnap stelt dat alleen geverificeerde uitspraken waar zijn. Dit is een principe van positieve toetsbaarheid. Alle uitspraken die niet verificeerbaar zijn, vallen buiten de wetenschap. En bovendien is ditzelfde principe ook het criterium om uitspraken die betekenisvol zijn te onderscheiden van betekenisloos.

Met andere woorden aangezien metafysica niet verificeerbaar is, is het betekenisloos. Dat moet opgevat worden als 'zonder cognitieve inhoud'.

Je kan bij dat verificatieprincipe een aantal opmerkingen maken:

1. Als men zich strikt aan het principe moet houden wordt het domein heel beperkt . Enkel afzonderlijke waarnemingen die je op dat moment kan doen zijn dan wetenschap. Men zwakt het criterium dus af tot '**in principe verifieerbaar**'= als je de methode aangeeft waarop je de waarneming zou kunnen doen is het ok.
2. Algemene uitspraken voldoen ook niet = *Het inductieprobleem* . De uitspraak slaat op oneindig veel gevallen, maar je kan slechts een eindig aantal waarnemingen doen. Je kan dus geen zekerheid, maar slechts waarschijnlijkheid bekomen. Het gaat er nu om , om een uitspraak zo vaak mogelijk bevestigd te zien = **confirmeerbaarheid**.
3. Een systeem opstellen om de waarschijnlijkheid van uitspraken te berekenen, lijkt Simpel met statistiek. Maar in praktijk blijkt het onmogelijk. Statistiek gaat immers over feiten. Bij dit project ivm uitspraken stoot men telkens op paradoxen

Bvb

- De ravenparadox: Bij elke observatie van een zwarte raaf wordt de graad van confirmatie groter. Daaruit volgt dan dat alle niet-zwarte dingen niet-raven zijn. Ook die uitspraak krijgt een steeds grotere graad van confirmatie . Maar op basis van deze stelling kan men niet het omgekeerde doen en iets zeggen over dingen die wel zwart zijn.
- De keuze paradox.: ivm theorieën met gradaties, orderrelaties...
Kan men best schrijven als $<$ en $>$,
Bvb A is waarschijnlijker dan B, en B is waarschijnlijker dan C
Levert * $A > B$
* $B > C$, daaruit volgt dan dat $A > C$

Nu is het echter toch mogelijk dat $C > A$, maw dat C waarschijnlijker is dan A
De regels aanpassen zodat deze paradoxen worden vermeden levert een steeds meer ingewikkeld systeem op en zo is de denkrichting verdwenen.

Popper is voorstander van een heel ander principe: In plaats van op zoek te gaan naar zoveel mogelijk situaties die de hypothese bevestigen, zoekt hij naar een tegenvoorbeeld; Want dan zit er een fout in. Het **falsificatieprincipe!!** Voor hem zijn uitspraken wetenschap als ze zich lenen om weerlegd en dus verbeterd te worden. En daar zit een belangrijk verschil met het verificatieprincipe van Carnap ;

Door op zoek te gaan naar een tegenvoorbeeld, ga je het probleem van de inductie uit de weg en het is wél logisch opgebouwd. Volgens Popper is volledige zekerheid toch te hoog gegrepen. Confirmatie is dan weer veel te gemakkelijk en je leert er niks mee bij; Het is veel beter om een rake hypothese te formuleren waar je veel dingen zou kunnen uitsluiten. De kans dat ze fout is, is groot, dus volgens Carnap maar een lage confirmatiegraad, maar als je een tegenvoorbeeld vind, kan je de hypothese 'uitzuiveren' en zo kom je tenminste dichtbij de waarheid !

Popper mag dan wel een zeer prominente plaats geven aan de theorie; Hij zegt toch dat een empiristische, wetenschappelijke theorie toetsbaar moet blijven. Metafysica zijn ook volgens hem geen wetenschappelijke begrippen.

Maar het is niet omdat het geen wetenschap is, dat ze betekenisloos zijn ! ze hebben zeker cognitief belang volgens Popper, in tegenstelling tot wat Carnap zegt .

VRAAG 27: LEG UIT: ROND 1300-1500 ZIJN ER TWEE OF DRIE WETENSCHAPSBEELDEN IN CONCURRENTIE MET ELKAAR.

Dit was na een tijd van wisselen van 'hoofdfilosofie' die werd afgerond door een synthese van Thomas van Aquino. Hij bracht vooral het Aristotelisch gedachtegoed (geïnjecteed door de Arabieren in het Christendom) naar boven.

In de 14de eeuw: filosofie, theologie en wetenschap aan onze jonge universiteiten: we hadden een

- Dominante aristotelische traditie
- Marginaal geworden platonische

In de 16de eeuw: aristotelisch-scholastisch denken ondergraven door twee tendensen, eraan tegengesteld en ook onderling tegengesteld.

- Radicaal empirisme, afkomstig uit Engeland
- Merkwaardige heropleving van het platonisme

In tegenstelling met het mathematisch rationalisme van Plato noemden we het aristotelisch denken een empirisch realisme maar dit empirisme was langs alle kanten ingedijkt:

- Verbonden met een metafysica (essenties, doelloorzaken)
- Afgeschermd van het experiment
- Beperkt tot wat formuleerbaar is in gewone, niet-geformaliseerde taal (enige formalisering is syllogisme).

1. gemeenschappelijke punten van kritiek:

- Kennis aan onze universiteiten is schijnkennis met herhaling van problemen en schijnantwoorden. 'Essenties of kwaliteiten verklaren niets, pas veel later kon men mechanische werking inzien en hier tot hypothesen komen, die door wiskunde worden ontwikkeld en door de ervaring worden getoetst.
- Ze steken de draak met de verbale abstracties van de scholastiek:
 - De fameuze doelloorzaken verklaren niets, zie vergelijking roos en neus
 - Parodie op de rol van het syllogisme dat een schijn van wetenschappelijkheid moest geven aan middeleeuwse beweringen maar nooit een instrument van ontdekking kan zijn
- Voornaamste beperking van aristotelisch empirisme is gelegen in de overtuiging dat de wetenschap een verlengstuk zou zijn van het gezond verstand, de common sense. Het begrippenapparaat van onze gewone taal is echter te smal en te primitief om gesofisticeerde problemen te kunnen verwoorden.

2. empiristische kritiek

- De waarneming moet gezuiverd worden van a priori's die haar besmetten: traditionele interpretaties, verwachtingen afkomstig uit gewoonte of uit de beperking van de menselijke aard. Of beter: de theorie moet achteraf op basis van eraan voorafgaande waarneming worden opgebouwd, door inductie (=veralgemening) uit de feiten.

- Nog belangrijker om tot een ervaring te komen die echt wetenschappelijke empirie wil zijn is de rol van het experiment die een correctie betekent op de common sense – ervaring
- Die twee elementen: zuivere waarneming en experiment komen samen in het werk van Francis Bacon: omstreeks 1560. Voor de radicale empiristen komt het erop neer de common sense te zuiveren van alle vooroordelen door alle theoretische ideeën te vervangen door empirische controle: vertrek van een tabula rasa en bouw op door wat je passief registreert en wat je vindt aan meetresultaten nadat je het actief hebt uitgelokt.

Dit klinkt ons nu als een rijkelijk naïeve theorie in de oren. Uit hele verdere kennis en wetenschapsfilosofie (vooral de 20ste eeuw) en waarnemingspsychologie weten we dat feiten niet zo maar gegeven zijn. Waarnemen is altijd interpretatie en dit gebeurt altijd vanuit een theorie. Denk aan de Gestaltpsychologie: we nemen altijd een bepaalde Gestalt waar (een figuur of structuur op de voorgrond gezien tegen een achtergrond): zie dubbelzinnige tekeningen (jonge dame of oude vrouw)

3. beperkt platonisme

Tweede, rationalistische reactie tegen de scholastiek is juist het tegenovergestelde dat zij namelijk geen echte theorieën opstelt zodat we niks kunnen aanvangen met onze waarnemingen. Het komt er dus op aan verder te gaan dan het waarneembare. En daarvoor was binnen de erkende wetenschap een terugkeer nodig naar het platonisme met de wiskunde als sleutel tot de natuur. Voor het heersende kennissysteem werd een radicaal alternatief gezocht en gevonden: de moeilijk te plaatsen invalshoek van het technisch handelen en de wereld van de wiskundige concepten. Dit is een beperkt platonisme omdat men Plato slechts nodig had voor de wiskunde. Hoe konden 2 zo radicaal verschillende vernieuwingen in het denken als empirisme en platonisme samengaan? Beperkt platonisme (zonder ideeënwereld) empiristen deden niet wat ze vertelden en belangrijkste was het experiment, beiden kwamen uit nieuw beeld van de natuur dat vaak atomistisch en bijna altijd mechanistisch was een perfect geordende machine.

VRAAG 29: WAT BETEKEN DE UITDRUKKING ‘LES ANIMAUX-MACHINES’?

Volgens Descartes zijn levende wezens eigenlijk machines, de dieren zijn animaux-machines. Descartes kwam zo tot de overtuiging dat dieren geen pijn kennen, ze zijn immers machines, niet bewust en ervaren dus niets. Het zogenaamd pijngedrag dat ze vertonen is niet wezenlijk verschillend van de reflexen van een pop die wordt samengedrukt en geluiden maakt.

VRAAG 30: WAAROM KAN JE HET COGITO NIET BETWIJFELEN VOLGENS DESCARTES?

Hij beweert dat er, zelfs door de meest doorwinterde scepticus over een ding niet kan getwijfeld worden, namelijk over het feit dat men twijfelt, want als ik dat betwijfel, dan twijfel ik nog en dan spreek ik mezelf dus tegen. Maar als ik twijfel dan denk ik. En dat is een eerste zekerheid. En ‘cogito ergo sum’. Vermits ik kan twijfelen, kan ik denken en vermits ik kan denken, besta ik. Descartes als scepticus wou een vast en onbetwifelbaar fundament en

begon daarom aan alles te twijfelen. Hij kwam zo tot één zekerheid, nl dat de realiteit van de twijfel nooit te betwijfelen valt. Ik kan er niet aan twijfelen dat ik twijfel want als ik dat doe dan spreek ik mezelf tegen. (Vermits twijfelen ook denken is, denk ik dus. En vermits ik niet kan denken zonder te bestaan geldt: cogito ergo sum)

VRAAG 31: WAT BETEKEN DE UITDRUKKING ‘DE MECHANISERING VAN HET WERELDBEELD’?

De mechanisering van het wereldbeeld houdt in dat men de natuur niet langer als een levend organisme bevolkt met doelgerichte levende wezens, maar beschouwd als immens complex raderwerk, een soort van grandioos horloge, die briljant in elkaar zit. God wordt dus een ingenieur-kunstenaar, de horlogemaker (Dieux l’Horloger). Hij heeft de wereld gebouwd, maar die dan verder aan zichzelf overgelaten: als alles volgens ingebouwde wetten evolueert, is een verdere ingreep immers overbodig. In de moderne filosofie werd het universum niet langer gevat als een schepping met opstijgende hiërarchie van zijnsvormen en hun doelgerichtheid, maar in een beeld van een geordende machine waarvan het raderwerk was opgeschroefd en vervolgens zijn gang kon blijven gaan. Alles is een oorzaak van iets, net zoals alles ook een gevolg is van iets. Zowel het radicaal empirisme als het beperkt platonisme kwamen tot dit onderliggend beeld.

VRAAG 32: VERGELIJK DE HOUDING VAN DESCARTES, HUME EN KANT AANGAANDE HET SCEPTICISME: HOE ERNSTIG NEMEN ZIJ DE SCEPTICUS?

Wie Descartes als een scepticus ziet heeft zijn twijfel wellicht verkeerd begrepen, zijn twijfel is methodisch, dwz een middel om tot zekerheid te komen. Je moet dus vertrekken als scepticus, maar eigenlijk is het een scepticisme dat juist als doel heeft tot zekerheid te komen. En die zekerheid vindt Descartes in het feit dat hij twijfelt en op basis daarvan bouwt hij zijn filosofie op.

Hume is een empirist, hij is dus in zekere zin een scepticus, meer dan Descartes. Bv: we zijn niet zeker over de zgn. wet van de causaliteit: oorzakelijkheid is alleen maar een regelmaat die we herhaaldelijk constateren en op basis van gewoonte uitroepen tot onwrikbare wet. Er is ook geen basis voor de inductie: we hebben altijd maar een waarschijnlijkheid voor onze meest vaste overtuigingen. Bv dat de zon morgen ook zal opkomen. Alleen een aantal waarnemingen bracht ons tot dat besluit, maar uit een eindig aantal n kan je nooit afleiden dat dit in de totaliteit van de gevallen zo zal zijn. Inductie heeft dan nog zin, maar alleen om de waarschijnlijkheid van onze beste overtuigingen te funderen en te berekenen.

Dezelfde onzekerheid tast ook mijn eigen ego aan: dus zelfs Descartes’ cogito moet eraan geloven. Immers, ik kan dan wel zeker zijn van mijn twijfel, maar dat ik daarom als een soort van metafysische substantie besta, dat is een brug te ver. Dat zit hoegenaamd niet in de zekerheid van mijn twijfel besloten. Ik kan best een bundel van ervaringen, een stroom van bewuste ervaringen zijn, zonder een diepere continuïteit wie zegt dat degene die enkele jaren geleden de moord pleegde dezelfde persoon is die hier nu rustig zit te zonnen? Voor Hume is de boodschap: al dat gepraat over een vast ego, een ziel die onsterfelijk is ook, is ijdel gepraat, en berust niet op enige cognitieve basis. Zo moet heel de metafysica trouwens bekeken worden: ‘neem een filosofisch boek bevat het kennis over de natuur, gegrond op onze

ervaring? Nee? Bevat het dan misschien enige wiskundige afleiding? Ook niet? Werp het dan maar in het vuur!’

Toch is dat maar een kant van de medaille. Hume is niet zomaar een scepticus, In feite wil Hume niets anders dan alleen onze schijnzekerheden ontmaskeren: hij wil ons van de zoektocht ernaar bevrijden. Twijfelen en waarschijnlijkheden uitzoeken, dat is allemaal nog wroeten in de theorie. In feite is het menselijk leven en de menselijke kennis, alleen maar een onderdeel van het leven, praktijk en alle praktijk is veel belangrijker en doorslaggevender dan alle theorie. In dat leven zijn wij geen twijfelaars. We zijn er ‘zeker’ van dat de ene biljartbal de andere vooruitstoot, dat de zon nog zal opgaan...zolang we dat maar niet willen bewijzen. Alle drang om dat te bewijzen moeten we laten varen. Aan een term zoals ‘persoon’ moeten we geen metafysische betekenissen trachten vast te knopen. We zijn een psychologische en sociale continuïteit, dan nog in de relatieve zin.

Voor Kant is de vraag van de kenleer niet ‘kunnen we eigenlijk wel iets kennen? Is zoiets als wetenschap mogelijk?’, maar ‘hoe is wetenschappelijke kennis mogelijk?’ Maw, twijfelen aan de mogelijkheid van echte kennis is voor Kant geen optie: het bestaan van de moderne wetenschap laat geen ruimte voor twijfel daaraan. De scepticus is een hypocriet (een acteur laat ons zeggen), ofwel niet goed wijs. De wetenschap is een feit. Scepticisme was misschien op zijn plaats vóór Kepler, Galilei en Newton, maar nu een pose, of een bewijs van onwetendheid. De echte vraag is hoe die moderne wetenschap, de wiskunde, de fysica, mogelijk geworden zijn. En Kant bedoelt daarmee niet de historische vraag, maar de vraag wat we moeten aannemen over de wereld en/of onszelf om te kunnen verklaren dat die wetenschap is wat ze is. Maar wat is ze dan wel? Ook dat staat voor Kant vast: ze is een geheel van uitspraken die op universele (voor iedereen) en oorzakelijke wijze (ze kunnen niet anders dan waar zijn) gelden. (Dit is dus tegen Hume in) Die 2 kenmerken zouden we kunnen samenvatten onder de noemer ‘objectiviteit’. De vraag hoe de wetenschap mogelijk is, is dus de vraag hoe objectieve kennis voor ons mogelijk is.

VRAAG 33: IN WELKE ZIN IS ER BIJ KANT EEN OBJECTIVITEIT VAN DE KENNIS VAN DE NATUUR?

Objectieve kennis is in feite kennis die wijzelf construeren. Wij construeren met behulp van ons ruimte- en tijds kader en ons begrippenkader datgene dat we object van onze kennis kunnen noemen. Wat is dan de Natuur die we kennen? Het object bij uitstek van onze kennis is de Natuur, zoals we ze wetmatig kennen? Maar het object is onze constructie, zoals we zonet zagen. Dus is de Natuur in feite niets anders dan die samenhang van wetten die we zelf aan de ervaring hebben opgelegd. ‘De Natuur’ is onze constructie. De natuur is een geheel van wetten en de natuurwetten zijn de wetten van ons intellect.

VRAAG 34: GEEF TWEE REDENEN OM TE TWIJFELEN AAN SELLARS’ OPLOSSING VAN DE SPANNING TUSSEN MANIFEST EN WETENSCHAPPELIJK BEELD

Hij zegt dat als alles uit atomen bestaat, we nog wel van zintuiglijke waarnemingen mogen spreken. Sellars is vooral bekend geworden om zijn terminologie. Hij spreekt van 2 beelden van de realiteit, nl het wetenschappelijk beeld (met verdeling in atomen die rondzweven in de ruimte) en het manifeste beeld (dit zijn de dingen zoals we die in het dagelijkse leven

waarnemen, die dingen met geur en kleur, smaak, ...) Hoe moet je nu denken? Volgens Sellars zijn er maar 2 mogelijkheden: ofwel kies je voor het ene ofwel voor het andere. Hij zegt ook waarom je moet kiezen:

- Als je wilt weten hoe de zaak nu echt in elkaar zit, dan moet je een keuze maken en niet een deel van het ene en een deel van het andere beeld geloven
- Daarenboven vormen beide delen een totaalclaim, zowel manifeste en wetenschappelijke beelden vormen een coherent systeem dat over alles gaat en willen beide een totale verklaring geven, dus kan men geen vrede nemen met een beetje van dit en een beetje van dat.

Wat is nu de kritiek hierop?

Bepalen van wat reëel is hangt af van de context, er zijn verschillende types van ervaring en elke ervaring is dan de scheidsrechter van welk beeld we moeten hanteren, ja gaat niet tegen een leek zeggen dat een tafel een verzameling is van atomen met daarom elektronen die rondvliegen, nee je gaat zeggen dat het bijvoorbeeld eikenhout is, dat de tafel heel glas is of een zware tafel.

Over de totaalclaims. Het manifeste beeld biedt wel een type van begrijpen (bv van ons handelen) maar zeker geen wetenschappelijke verklaring ervan. Totaal divergente verklaringen voor eenzelfde verschijnsel kunnen niet samen geldig geacht worden. Het manifeste handelen hangt niet samen met het wetenschappelijke handelen.

VRAAG 35: IN WELKE ZIN HEEFT DE PRAKTIJK VOORRANG OP DE THEORIE BIJ HUME?

Kennis is een bouwsel opgebouwd vanuit de ervaring en de beste theorieën die we daaruit induceren, zijn waarschijnlijk hypothesen. Er is geen a priori kennis (behalve dat beetje wiskunde en logica dat eigenlijk alleen maar de spelregels van het denken vastlegt). De kennis van de wereld zelfs is a posteriori, 'afkomstig uit de ervaring'. Maar dat alles is nog ondergeschikt aan de ervaring als geheel van praktijken waarbinnen we leven. De wetenschap zelf is een product van de menselijke geest of natuur, en die moderne wetenschap zal trouwens moeten uitmonden in een kennis van die menselijke natuur, zo stelt Hume in zijn *Treatise of Human Nature*.

Of anders gesteld: in feite is het menselijke leven en de menselijke kennis, allen maar een onderdeel van het leven-praktijk, en alle praktijk is veel belangrijker en doorslaggevender dan alle theorie. Leven is een kwestie van gewoonten en gebruiken. En in dat leven zijn wij geen twijfelaar; We zijn er 'zeker' van dat de zon nog zal opgaan, dat we bestaan. Zolang we dat maar niet willen bewijzen, want theorieën zijn slechts waarschijnlijkheden, en dus GEEN zekerheden.

VRAAG 36: WAT KWAM HELEN KELLER DOEN IN ONS VERHAAL?

Het voorbeeld van Helen Keller (1880-1968), het doofstomme en blinde meisje, verduidelijkt wat we bedoelen met het symbolisch karakter van menselijk gedrag. Het voorbeeld werd becommentarieerd door Susanne LANGER. Het meest typisch menselijke symbolisme is ongetwijfeld de taal. Helen Keller was als klein kind door ziekte doofstom en blind geworden op het ogenblik dat ze normaal zou beginnen leren spreken. Ze ging zich als een monstertje gedragen en men wist er geen raad mee. Uiteindelijk vinden haar ouders de 20-jarige Anne

Sullivan, zelf blind geworden, maar door speciaal onderwijs tot het niveau van een gecultiveerd leven opgeklommen. Anne Sullivan wordt de lerares van Helen. Ze slaagt er heel moeizaam in haar gedrag te beïnvloeden en leert haar door een eigen techniek van schrijven met de vinger in Helens handpalm enkele woorden ‘doll’, ‘cake’. Maar dat zijn nog geen echte symbolen: Helen gebruikt de woorden (of liever, de vingerbewegingen) als een soort van reflexgedrag, wanneer ze met het bedoelde ding geconfronteerd wordt. Het zijn instrumenten voor gedrag in tegenwoordigheid van het object om het te manipuleren dus. Dan gebeurt het mirakel, op een dag bij een wandeling: Helen leert dat de vingertekening in haar handpalm een woord is, en wel een naam ‘w-a-t-e-r’ is meer dan een signaal om iets te doen of te krijgen, het is een symbool dat naar dat vloeiende levende ding verwijst dat water is. –of het water nu aanwezig is in de situatie of niet. De dingen hebben amen, waarmee ze kunnen worden aangeduid en vervolgens ook besproken, ook als ze er niet zijn. Op enkele uren is de geest van Helen gewekt voor de taal en ze leert meer dan dertig woorden op die ene namiddag. Helen is 7 en ze begint met een razende leergierigheid de symbolen van de mensenwereld te verkennen. Ze leert verscheidene vormen van schrijven (ook al zal ze het spreken nooit beheersen). Op 11 jaar schrijft ze haar eerste verhaal. Ze begint de wereld af te reizen, samen met Anne om lezingen te geven ten gunste van onderwijs voor doven, doofstommen en blinden. Op haar 21ste schrijft ze *The Story Of My Life*. (Zie tekst hieruit in Lectorfragmenten, over haar ontdekking van de taal). Ze zal nog tal van boeken schrijven. Haar levensverhaal en dat van haar onafscheidelijke Anne is verfilmd in *The Miracle Worker* (1962, nieuwe versies in 1979 en 1992)

VRAAG 37: LEG UIT: ER ZIJN 2 HEEL VERSCHILLENDE NOTIES VAN ‘HET ECHTE’

Als er geen middel is om het echte van de perfecte imitatie te onderscheiden, wat is er dan zo van belang in het echte en in onze fascinatie voor het echte? Kennelijk is het geen bevrediging van een behoefte die op het spel staat, want per definitie is dat een ervaring en die kan door de ervaringsmachine worden gelenigd. Kennelijk haat het om iets wat onze instrumentele gerichtheid op een bereikbaar doel overstijgt, onze nutsfuncties overstijgt: er is geen aparte nuttigheid die het reële zou dienen boven datgene uit wat we kunnen ervaren.

Welnu, men zou het zo kunnen interpreteren: we zijn van nature geïnteresseerd ook in iets dat ons overstijgt in de zin dat het ongrijpbaar is vanuit onze subjectieve bewustzijnstoestanden: het reële, het echte, zelfs in de meest gewone dingen. Het gaat om de vraag of het reële echt beantwoordt aan onze voorstellingen, de reële ander en het reële object. We willen niet alleen dat het object beantwoordt aan onze voorstellingen ervan, maar vooral ook dat onze voorstellingen aan iets buiten ons beantwoorden, iets ‘transcendents’ (=bovenzinnelijk); alleen dat kan onze ‘eis’ dat de zaken zinvol zijn vervuld worden. Maar dan zonder enige garantie dat die vervulling er ook komt en dat ze standhoudt: typisch voor zo’n transcendent ander of transcendent object is dat ze onze voorstellingen wel eens kunnen ontcrachten of ontgoochelen. Kennelijk is onze interesse in het echte een interesse in iets dat niet op voorhand onze wensen zal vervullen, iets dat neen kan zeggen. Het object behoudt een onafhankelijkheid ten aanzien van onze wensen en ervaringen en daarom juist kan het ons fascineren. Het andere, de ander trekt aan juist in de mate dat hij/zij/het zich onttrekt... We zijn gefascineerd door het object van ons esthetisch of andersoortig verlangen voor zover het zich onttrekt aan ons verlangen.

VRAAG 38: WAT IS SOCIOBIOLOGIE?

De eerste hypothese zegt in feite dat wie in kennis en wetenschap is geïnteresseerd, onderliggend bezig is met iets anders: met de praktische toepasbaarheid van die kennis, om de wereld beter af te stemmen op onze verwachtingen. Wat telt, is de nuttigheidswaarde; Echt belangrijk is de instrumentele waarde van de dingen: wij zijn steeds bezig –ondanks de schijn van het tegendeel misschien- met wat ons goed van pas komt, rechtstreeks of onrechtstreeks . Kennis is maar een tussenschakel tussen onze behoeften en de bevrediging van onze behoeften. Ook al kunnen die bevredigingen die hypothese leven we dus in zekere zin voortdurend in ervaringsmachines: onze hele ervaring is een netwerk van technieken om de ervaring zelf te perfectioneren. De uiteindelijke droom is die van het perfecte leven: voor minder doen we het niet. We zijn zelf in de grond ervaringsmachines: organismen die functioneren als verwerkers en genieters van ervaringen, die we uiteindelijk hoe langer hoe meer ook zelf produceren (met alle ‘exosomatische instrumenten’ die we hebben ontworpen: kunstmatige verlangstukken van ons lichaam en van onze zintuigen.)

Uiteindelijk is de hypothese dat alles omwille van zijn instrumentele waarde in functie van de ervaring wordt betracht, een afgeleide van de hypothese dat alles omwille van zijn overlevingswaarde wordt nagestreefd. In minder frivole tijden was het niet de maximalisering van de kwalitatief hoogstaande ervaring waar alles om draaide, maar (net zoals in andere culturen nu nog) een kwestie van overleven. De vitale functie van de dingen in onze omgeving, dat is de bron van onze interesses. Dat is een aspect van het darwinisme: de eigenlijke drijfveer is steeds de overleving, van het individu en van de soort. Eten en seks zijn de uitverkoren middelen daartoe; In onze cultuur leven we zelden nog onder de wet van de vitale noodzaak, maar dat mag ons niet laten vergeten vanwaar al onze motieven eigenlijk stammen. Instrumentele waarde, dat is de gemeenschappelijke noemer tussen overleving en ervaringsmachine: alles is een kwestie van middelen en doelen, niets is doel op zich of op zichzelf waardevol. Rationaliteit is er wel, maar die is instrumenteel. Met het (neo)darwinisme in de biologie gaat dan ook een theorie samen over de bron en draagwijdte van menselijke cultuur: de sociobiologie. Deze theorie vertegenwoordigd door heel wat auteurs sinds E.N. WILSON, vertelt ons wat de ‘ware aard’ is van onze zogenaamd hogere cultuur. Inclusief onze hooggestemde morele principes.

De afkomst van onze hogere waarden en ethiek is instrumentele waarde en belang voor de overleving. Alle hooggestemde waarden zijn overlevingswaarden in vermomming. Dat kan evenwel –zo beseft men- heel indirect gelden, over tal van omwegen (die de afkomst nog beter verbergen). We kunnen in pure cultuur en kunst geïnteresseerd zijn (indien primaire behoeften voldaan zijn), maar dat is maar te wille van de complexe noden die onze maatschappij en haar diverse groepen vertonen: deze zijn voor hun collectieve overleving afhankelijk van tal van (niet)direct nuttige activiteiten die de samenhang en neiging tot coöperatie bevorderen. En deze laatste is wel van vitaal belang: net zoals mierenpopulaties ontdekt de (verder geëvolueerde) mensen dat concurrentie vaak aangevuld en overstemd moet worden door coöperatie. Zelfs in functie van de individuele belangen (die bij de mens vaak primeren op de belangen van de soort): vaak geven ‘coöperatieve spelen’ de enige oplossing uit een moeilijke situatie, eerder dan competitieve spelen, leidend tot de keuze die overeenstemt met direct gewin. Direct gewin kan tot uiteindelijk verlies voor alle spelers

leiden. Aldus is ook ons fameuze ‘altruïsme’ in de grond niets anders dan wel begrepen eigenbelang. Let wel: Wilson, DAWKINS en konsoorten ontkennen niet het bestaan van motieven zoals altruïsme, zij ontmaskeren alleen hun ware aard: wij zouden geloven in een illusie als we ze letterlijk au sérieux nemen, at face value. Zij zijn, ook volgens hen, belangrijk; alleen: zij zijn niet wat ze lijken te zijn.

VRAAG 39: WAT IS EEN ERVARINGSMACHINE

= een machine die je elke ervaring zou geven die je maar zou kunnen wensen. In werkelijkheid zou je de hele tijd aan het drijven zijn in een tank, met elektroden aan je hersenen bevestigd (brein in een vat)...

VRAAG 40: WAT IS ER MIS MET COMTES OPVATTING VAN DE MYTHE?

De mythe is voor Comte een soort van primitieve wetenschap, die nog geen cognitief significante antwoorden kan geven, maar wel al de cognitieve vragen stelt. Het is een primitief kennisproject. Men kon nog niet logisch denken en men kon nog niet empirisch denken en die beide dingen moest de menselijke geest eerst leren om te kunnen slagen. Deze gedachte komt in heel onze cultuur verspreid voor vanaf de 18de eeuw, de Verlichting. Men zag (en ziet) mythisch en religieuze overtuigingen dan als primitieve pogingen om tot een rationeel systeem van wereldverklaring te komen, die bij gebrek aan de juiste middelen nog niet konden lukken, want de correcte empirische controle over de verschijnselen zag men met andere woorden als de voornaamste motieven van mythe, magie, ritueel, religie. De mens is nu eenmaal op rationaliteit (verklaring en controle) gericht, of dit nu gebeurde op een geschikte, volwassen manier (wetenschap) of op een ongeschikte, onvolwassen manier (mythe, enz): mythisch denken was gewoon een voorstadium om tot wetenschappelijke kennis te komen, en in hun ongeremd vooruitgangsgeloof meenden de Verlichters dat de menselijke geest vroeg of laat wel tot de ware kennis moest komen.

Comte stelde dus dat het mythische stadium in een proces waarin de ratio stelselmatig werd opgebouwd. Dat was immers een natuurlijk streven van de mens. Toch was er ook al in het mythische stadium een vorm van rationaliteit. (in contrast met Plato's idee die stelde dat kennis een noodzakelijke en voldoende voorwaarde vormde voor rationaliteit);

De ‘mythische rationaliteit’ situeert zich in het domein van het reële.

VRAAG 41: IN WELKE ZIN LIGT HET BELANG VAN SYMBOLEN IN WISKUNDE ANDERS DAN IN POËZIE?

De betekenis van wetenschappelijke stellingen kan je in verschillende graden van exactheid en moeilijkheid omschrijven of benaderen. Men kan hier ook spreken van ‘parafraseerbare’ betekenissen, in tegenstelling tot bv poëtisch taalgebruik dat die ene beeldspraak of woordkeuze van de auteur vereiste. Er zijn dus minstens 2 aspecten waarin de taal van de zingeving sterker is belichaamd dan die van kennis en wetenschap: 1) in de wetenschap blijft er altijd een parafraseerbare inhoud, die toto op zekere hoogte onafhankelijk is van de gekozen uitdrukingsvorm; en 2) sterk belichaamde symbolen vereisen een ‘intern

standpunt”: aan een intelligente robot die alle taalsymbolen zou begrijpen, kan je niet uitleggen wat bv een gedicht over de dood van een vader betekent omdat hij de evocatieve kracht van die symbolen niet kan bevatten, gezien het vaderschap of het kind-zijn hem vreemd zijn.

VRAAG 42: WAT IS DENOTATIE? CONNOTATIE

Wat de connotatie wordt genoemd is het resultaat van die act van concipiëren, het concept waarin die act uitmondt. Denotatie is het object daarbuiten, dat wordt benoemd, aangeduid; connotatie is wat erover wordt gezegd. (Denotatie is de ‘omvang’ van het gezegde, de referent, connotatie de ‘inhoud’) Gottlob FREGE gaf omstreeks 1880 het voorbeeld van ‘de morgenster’ en de ‘avondster’: we weten door een empirische ontdekking in de astronomie dat beide woorden hetzelfde hellichaam aanduiden (Venus). Venus is de denotatie (referent), en in dit geval de enige. Toch kunnen we de beide woorden elk nog met hun eigen begripsinhoud blijven gebruiken (vooral buiten de context van de astronomie dan). Zij roepen beide eigen associaties op. Met denotatie, vooral de functie van namen, is dus niet alles gezegd, connotatie is wat mogelijk maakt het genoemde object te bespreken, te beschrijven, in hun aanwezigheid: het is de mentale omweg. Kan men een van beide functies ooit laten wegvallen? Dat is een onopgehelderde vraag; vandaag menen velen dat eigennamen ‘pure’ denotatie realiseren, zonder mentale beschrijvingen in te roepen: en men kan ook woorden met een ‘lege’ denotatie op een begrijpelijke manier gebruiken (fictie). Maar wanneer in het gewone taalgebruik connotatie en denotatie aanwezig zijn, zijn hun functies duidelijk onderscheiden. Dwz dat denotatie en connotatie 2 verschillende aspecten van de betekenis van woorden in de taal vormen, aspecten die niet samenvallen.

43. WAT KOMT DE KLEINE PRINS DOEN IN ONS VERHAAL ?

Er is ooit een koopman geweest die speciale dorstlessende pillen verkocht; Dat levert natuurlijk tijdsbesparing op; Mooi zou je denken, maar wat doe je dan met die extra tijd?

Je zou op het gemakje naar een bron kunnen lopen, maar dat is niet meer nodig; Nuja die pillen moeten ook gekocht worden, naar de apotheker dan maar...

Uiteindelijk kan je dan kiezen om het te kopen bij de apotheek en niet het idee te hebben dat je iets hebt bereikt of bvb in een woestijn op zoek gaan, en snakken naar water en als je gevonden hebt, kan je bij wijze van spreken de hele wereld aan.
Eens iets moeten doen kan ook geen kwaad .

Dat is net hetzelfde als een ervaringsmachine. Het pilletje bespaart je het ‘afzien’, de moeite, maar het lijkt allemaal TE gemakkelijk; We hebben liever het gevoel dat we ook echt iets bereikt hebben. We willen geluk (water om de dorst te lessen), maar helemaal vanzelf mag dat niet gaan; Je moet eerst dorst hebben gehad.

Zorgt die controle mbv extra technische middelen niet voor meer nood aan ervaringen doordat bepaalde elementaire ervaringen verdwijnen? BVB het spelen is een fundamentele drijfveer, maar bestaat tegenwoordig vooral uit artificiële computerspelletjes, in plaats van eenvoudige spelletjes met menselijk contact.

Zijn die gesimuleerde ervaringen van sport en spel wel echt. In plaats van pijnlijke spieren van intens sporten houd je hooguit een vermoeide duim over van het klikken met een touchpad.

44. LEG UIT: DE NATUUR IS EEN SYSTEEM VAN DE WETTEN VAN ONS VERSTAND

Volgens Kant kunnen we pas kennis verwerven over de natuur als de ervaringen die we opdoen door ons verstand verwerkt worden. De natuurwetten zijn pas tot stand kunnen komen door een samenspel van ervaring en denken door ons verstand .

A priori hebben we een bepaald ruimte-tijd kader in ons hoofd, dat we verkregen hebben door onze zintuigen; Aan de hand daarvan zijn we in staat alle indrukken die we met de empirie binnen krijgen te ordenen en pas dan kunnen die verwerkt worden door erover na te denken;

Maar als we niet over de ervaringen nadenken kunnen we niet tot kennis komen:

Het is immers zo dat er nadat de indrukken die als chaos binnenkomen via de zintuigen, onmiddellijk worden geordend door een coördinaatsysteem. Maar dan moet de beslissende stap nog komen: De geordende gegevens vragen nu nog om verder verwerkt te worden door de begrippen van ons verstand. Zo zullen we er greep op krijgen.

Een voorbeeldje:

een trekker kan zich de eenvoudige vraag stellen waarom een helling afdalen makkelijker gaat dan stijgen ? ;

we beschouwen een afdaling. Eerst staan we dus op de top en we zullen later beneden staan

een tekeningetje om het ruimte-tijd kader weer te geven: dat weten we a priori.

Dan gaan we de test doen: een balletje loslaten op de helling: we zien het rollen:

Dit is de indruk.

Met deze gerichte waarneming gaan we dus aan de slag en onze hersenen kunnen er een verklaring voor geven.

45. IN WELKE ZIN IS ER EEN CONFLICT TUSSEN DE HYPOTHESE VAN DE SOCIOBIOLOGEN EN DE EISEN VAN DE ETHIEK ?

De sociobiologie is een doorgedreven vorm van neodarwinisme. Ze stellen dat ook de menselijke cultuur evolutionair verklaarbaar is.

Op het punt van de motivatie om sommige dingen te doen komt deze stroming dan wel in conflict met de ethiek. Ze zijn immers van mening dat ook zgn altruïsme in feite puur eigenbelang is. Soms moet je immers eens iets doen voor iemand anders, gewoon omdat in een leefbare samenleving enige samenwerking nodig is en zo min mogelijk haat...

De vraag is dan of moraliteit, morele motieven dus, niet beginnen als er GEEN eigenbelang mee gemoeid is en volgens sociobiologen kan dat dus niet .

46. WAAROM IS POPPER GEKANT TEGEN HET INSTRUMENTALISME?

De wiskunde is de theoretische taal van abstracte symbolen. Het instrumentalisme stelt dat die symbolen pas betekenis krijgen door de waarnemingen (in de natuurwetenschappen).

Popper is van mening dat er slechts 1 taal is; Je moet de werkelijkheid weergeven aan de hand van een theoretisch model; Dat is in zekere zin echter dan de waarnemingen zelf.

Je moet een echte empiristische theorie misschien wel kunnen toetsen aan de waarnemingen, maar dan wel achteraf; Je vertrekt er niet van.

47. IS CARNAP EEN GOEDE VERDEDIGER VAN DE INTRINSIEKE KENNISINTERESSE?

De logische positivisten blijven toch dubbelzinnig of wetenschap als invulling van onze cognitieve, theoretische interesse nu een intrinsieke betekenis heeft of niet .

wiskunde is volgens Carnap niets anders is dan logica, ook gewoon als een noodzakelijk instrument beschouwd; Is het dan een doel op zich of niet ?

De pure theorieën zijn nooit vals of waar op zichzelf. Het zijn slechts hulpmiddelen om meer structuur te brengen in de kennis. Theorieën zijn dus belangrijk, maar toch zijn het onmiskenbaar instrumenten om echt betekenisvolle dingen, waarnemingen te voorspellen .

In haar geheel is wetenschap (theorie én waarneming) ook een instrument om de wereld beter te organiseren.

Misschien is kennis op zich dus toch niet het doel...

Ze blijven ook het belang van de waarneming onderstrepen: De waarneming, het echte leven, is kennis op zich; Dat is geen instrument. De kennis is intrinsiek en absoluut.

In dat opzicht is hij dus wel een goed verdediger van de interesse in intrinsieke kennis.

48. WELK PROBLEEM ZOUDEN KANT EN VAN FRAASSEN HEBBEN MET POPPERS REALISME ?

Volgens Popper moet je de realiteit beschrijven met een zuiver theoretisch model; en pas achteraf kan de ervaring ; Theorie is altijd echter dan de waarneming. Door telkens op zoek te gaan naar een nieuwe hypothese (door op zoek te gaan naar tegenvbn) en achteraf kan je dan een nieuwe theorie opstellen die van een fout stuk gezuiverd is en dus zijn we dichterbij de waarheid, of ze ooit bereikt worden is in feite irrelevant. Absolute zekerheid is volgens Popper niet van deze wereld

(Popper is dus meer een realist dan Aristotele die eerder aanleunde bij het antirealisme)

Voor Kant staat het daarentegen net vast dat kennis WEL bereikbaar is. Je gebruikt daarvoor echter een ruimte-tijdskader (dat je a priori al had als gevolg van de zintuiglijke ervaring); Daardoor kan je de chaotische stroom indrukken ordenen, zodat ze door de begrippen van het verstand kunnen worden geanalyseerd.

Door de ervaringsinformatie zelf krijg je dan nog wat extra informatie en kan er ook nog een laatste analyse gebeuren (bvb controle wat Popper ook wel toestond).

Dus verschillen: kennis wel bereikbaar, ook a priori heeft de waarneming een rol

Volgens Van Fraassen is objectieve kennis gedeeltelijk mogelijk: namelijk van de waarneembare realiteit: die volgens Popper nochtans minder echt is dan theorie.

Zuiver theoretische kennis is echter niet na te trekken en die zou dus waar kunnen zijn , maar misschien ook niet: Daarover kan je geen absolute uitspraken doen. Volgens Popper is de waarheid misschien wel onhaalbaar, maar theorie is dan toch echter dan de waarneming.

49. IS ER IETS MIS MET DE STELLING DAT SYMBOLEN GERICHT ZIJN OP KENNIS EN INZICHT IPV OP NUT ?

Volgens de sociobiologie en technische interesse zijn we slechts in dingen geïnteresseerd als ze nuttig zijn. Niets zou een betekenis hebben op zich, maar het krijgt slechts betekenis door de mogelijkheden die eraan vast hangen.

Daartegenover staat het idee dat er intrinsieke waarden zijn en dat symbolen ons daarnaar op weg zetten. Dan geldt dat:

- Ze ofwel zelf het doel zijn en dus een waarde hebben
- Ofwel een laatste geraffineerde instrument zijn tot het echte doel: kennis

Een eerste mogelijkheid is bvb om een kunstwerk te bekijken met zijn symbolische waarde. Daarbij valt het dan op dat we niet alleen geïnteresseerd in hoe dat schilderij eruit ziet, de compositie ed. Met andere woorden we zijn in meer geïnteresseerd dan alleen de pure kennis over het schilderij; We willen het echte exemplaar zien. Dat geeft nog een extra ervaring .

Waarom juist; ja dat is een soort fetisjisme dat we allemaal wel hebben, maar het is wel een reden om niet in de ervaringsmachine te kruipen.

In deze betekenis van symbool; de symbolische waarde is het symbool een laatste bijzonder complex instrument dat ons op een of andere manier een speciale ervaring geeft en dat is het uiteindelijke doel. Weten wat het is om dit echte originele werk te zien. Dat stukje, toppunt van kennis dat je over kunst kan verwerven, heb je niet bij een kopie.

Als we nu echter een symbool bekijken met het 'taalmodel': Symboolgebruikers (S) drukken iets uit over een gedoneerd object mbv een connotatie. Wat zou dan dat echte object zijn? Is dat dan het object zoals het gekend kan worden mbv de beschrijving of is het gedenoteerde object? Met symbolen geven we dus een beeld dat misschien niet helemaal objectief is, maar een zeker inzicht wil geven,

De zingevingsinteresse bijvoorbeeld heeft de hoogste graad van belichaming en het is de interesse waar symbolen de belangrijkste positie innemen. De symbolen zijn hier van groot belang omwille van de specifieke ervaring die ze oproepen; Ze zijn hier geen instrument meer waar je zelf nog vrij bent om erover te denken wat je wilt; Nee het inzicht wordt onmiddellijk gegeven door het symbool.

Wat alvast wel het geval is, is dat de kennisinteresse in grotere mate gebruik maakt van symbolen dan de technische interesse.

50. IS PLATO EEN REALIST EN ARISTOTELES ?

Plato wil kennis bekomen door van alle objecten enkel de essentie te beschouwen en die dan mathematisch te beschrijven. In de wereld die wij waarnemen zitten namelijk nog heel wat toevalligheden; Die zijn slechts tijdelijk.

Door mathematische modellen hou je enkel de essentie over en dat levert een ordelijk patroon op en zo krijg je een beeld van de ideële wereld waarvan dit slechts een afspiegeling is.

Plato is dus een realist van die andere wereld van de ideeën, met andere woorden; stel alles voor als een gemodelleerde wereld en die beschrijft hij. Volgens hem heeft God die wereld geschapen volgens die mathematische ideeën. Hij is in feite dus een idealist.

Aristoteles daarentegen is tegen de dualiteit van Plato; Hij is een realist van deze wereld en hij geeft de waarneming een veel prominentere plaats dan Plato. Volgens hem vind je de meest echte dingen in deze ene reële wereld die we waarnemen.

51. WELK VERBAND ZIE JE TUSSEN SELLARS, BARON DE LA METTRIE EN SELLARS ?

Descartes ziet de wereld als een grote, complexe machine. Volgens Descartes is er maar een soort causaliteit, namelijk interactie tussen de onderdeeljes van de machine. Het pijngedrag van dieren is dus ook niet meer dan een reflex op bvb de slag die iemand hen geeft. Ook honger, en zelfs de verbeelding die er uit voorkomt is het gevolg van die interacties.

Er is wel een verschil volgens Descartes, wij mensen zijn ons wel bewust van onze ervaringen; Wij zijn dus ervarende machines.

De la Mettrie gaat nog verder; Hij maakt geen onderscheid tussen mens en dier. Ook de mens is volgens hem een (zeer gesofisticeerde) machine. Alle ervaringen van ons bewustzijn is terug te voeren op de werking van zenuwimpulsen in onze hersenen.

Dit laatste is dus een perfect voorbeeld van een zeer radicaal materialisme dat een strikt wetenschappelijk beeld gebruikt om zo de hele wereld te verklaren. Dat is exact wat Sellars ook doet.

Descartes daarentegen maakt toch nog een uitzondering voor de bijzonderheid van de mens; Hij is wat meer pragmatisch.